

KABINET HAVEL - Úsvit v Čechách

cyklus diskusí s kritickou reflexí současné české společnosti

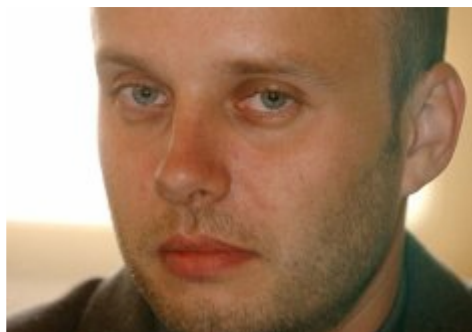
listopad 2008 - listopad 2009

www.usvitvcechach.cz

ČESKÝ JAZYK / ČESKÁ MÉDIA - o české žurnalistice a české literární tvorbě

On-line rozhovor s MIROSLAVEM BALAŠTÍKEM

11. března 2009 14:00-15:00 hod., webové stránky týdeníku Respekt

Na téma současné české literatury i českého jazyka, žurnalistiky i kulturní politiky, jste dnes mohli diskutovat s Miroslavem Balaščíkem, šéfredaktorem literárního měsíčníku *Host*.

Miroslav Balaščík (*1971) vystudoval filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, obor český jazyk a literatura – filozofie. Od roku 1998 pracuje jako asistent na Ústavu pro českou literaturu a knihovnictví FF MU. V roce 1992 se stal členem redakce literárního měsíčníku *Host*. V nakladatelství *Host* řídil osm let edici poezie, od roku 2003 rediguje řadu Česká próza. V letech 2000-2004 působil v celostátním výboru Obce spisovatelů. Je autorem studií a článků týkajících se literatury 90. let 20. století. V současnosti je šéfredaktorem měsíčníku *Host* (od roku 1995) a šéfredaktorem a spolunajitelem nakladatelství *Host*. Zabývá se především českou literaturou 2. poloviny 20. století a literární kritikou.

On-line rozhovor navazuje také na cyklus diskusí pořádaných Masarykovou univerzitou, Divadlem Husa na provázku a občanským sdružením DIALOG centrum, o.s. pod názvem "KABINET HAVEL - Úsvit v Čechách", který je věnován reflexi současné české společnosti u příležitosti dvacátého výročí listopadových událostí roku 1989 a poběží od listopadu 2008 do listopadu 2009. Cyklus začal 8. listopadu 2008 diskusí "Prolog s Václavem Havlem". Více na www.usvitvcechach.cz.

(On-line rozhovor je hodinový, je tedy časově ohraničen, proto výběr dotazů a také rozsah odpovědí je na odpovídajícím. Rozhovory podléhají pravidlům diskusního fóra uvedeným v obchodních podmínkách.)

Odkaz: <http://respekt.ihned.cz/rozhovory/c1-36597290-s-miroslavem-balastikem-o-ceske-literature>

Vážený pane Balaščíku, zajímal by mě Váš názor na úroveň současné české literární tvorby, hlavně mladých autorů. Dále bych se chtěl zeptat, zda Váš časopis Host nějak tyto mladé autory podporuje. A nakonec: co, podle Vás, naší literatuře chybí? Předem děkuji za odpověď

Václav (v.brezovsky@gmail.com)

Dobrý den, pane Brezovský, za takovou otázku pěkně děkuju :-). To je téma na esej či studii. Obecně vzato česká literatura zřejmě neprožívá své vrcholné období. Je zde řada velmi zajímavých autorů především z generace dnešních čtyřicátníků až padesátníků (Balabán, Boučková, Brycz, Denemarková, Dousková, Hájíček, Hakl, Topol, Urban, Viewegh atd.) i autorů mladších jako je Petra Hůlová nebo začínajících jako Tomáš Zmeškal či Petra Soukupová. Všichni nepochybně umí psát a píšou dobrou literaturu. Problém je, že zde chybí opravdové vrcholy, knihy, které by přinášely témata, jež by pojmenovaly naši současnost a v nichž by se také dnešní společnost mohla nějak najít. Přiznávám, že se mi stýská po 60. letech, kdy se literatura šťastně protнула se svou přítomností a zanechala v ní důležitý otisk. Paradoxně právě tímto protnutím se s přítomností se také literatura stává nadčasovou a stejně paradoxně může být sdělná i pro zahraniční čtenáře. Tento otisk, nebo jinak řečeno pojmenování současnosti, formulování otázek, které si člověk nevědomky klade, mi dnes chybí. Je to podle možná dáno tím, že literatura dnes nemá takové společenské postavení a renomé, jako dříve a že tedy řada inteligentních a tvůrčích lidí, kteří by svůj talent mohli vrhnout do psaní, jde raději dělat práva nebo ekonomiku. To jsou profese, které jsou společensky preferované a respektované. Umění bohužel nikoliv. Už teď slyším námitky, že literatura přece není profese ale poslání a člověk buď psát musí, nebo ne. To je ale podle mne romantická představa. Kreativita je ve své podstatě univerzální a závisí na motivaci, která vede k jejímu rozvíjení v té či oné oblasti. Ale to už jsem trochu odbočil.

Co se týče Hostu, tiskneme začínající autory zejména v rubrice Hostinec, kde jsou texty navíc komentovány některým už zavedeným spisovatelem. Podle ohlasů to většina mladých autorů vítá, protože právě názor a komentář je v počátcích tvorby velmi potřeba (i proto, aby se třeba mohli vůči němu vymezit, poslat komentátora do háje, a tím usilovněji promýšlet svou cestu). Výrazné básně či prózy mladých autorů jsou pak také v rubrice beletrie.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:03) Miroslav Balaščík

Přinesly protesty a jednání s ministerstvem již nějaké plody co se týče grantů na živé umění a literární časopisy? Plánujete další protestní akce?

Myslíte, že se díky stále častějším chybám našich politiků stane stávkování a demonstrace, spolu s protestními akcemi, novou českou tradicí (podobně jako třeba ve Francii)?

Vašek Kindera ()

Vážený pane Kindero, díky za tu otázku. Narážíte na situaci, kdy dotace ministerstva kultury pro současné umění byly nepochopitelně sníženy na 65% (v případě literatury dokonce více než na polovinu). Pro většinu literárních aktivit a časopisů je to rozhodnutí likvidační. Pokud se nezmění, ministr kultury bude zodpovědný za zánik celého literárního odvětví, které nevratně poškodí českou kulturu. Na dopisy, které jsme mu zaslali (a mluvím teď za šéfredaktory literárních časopisů), však Ministr kultury nereaguje. O tom, co se mu zřejmě honí hlavou se dozvídáme jen ze zavádějících a nekonzistentních vyjádřeních jeho mluvčích v médiích. Blamáží je třeba informace, že prý ministerstvo našlo pro časopisy další čtyři miliony, jak uvádí na svých internetových stránkách. Jednak ty čtyři miliony nepatří pouze časopisům, ale také nejrůznějším literárním festivalům a akcím a také na vydání sborníků. A zejména, Ministerstvo tím jen dorovnálo celkovou sumu na 65% loňska, což, jak na začátku tvrdilo, mají granty „jistě“. Ale 65% loňska na přežití samozřejmě nestačí. A navíc se tu hraje o čas, protože literární život je tímto nechutným handrkováním o pár korun (jde o pouhých dvacet milionů na celou tuto oblast) téměř paralyzovaný. Nemůžou se konat literární festivaly nebo autorská čtení, které byly naplánovány na jaro, a také některým časopisům už dochází dech.

V podstatě ze zoufalství jsme se společně s dalšími umělci rozhodli spořádat protestní akci a demonstraci při příležitosti evropské konference o kreativitě (<http://www.mkcr.cz/cz/tiskovy-servis/ministerska-konference--8222;forum-pro-kreativni-evropu-8220;-10282/>). Je totiž nemístným cynismem, když ministr jedněmi ústy tvrdí, jak je umělecká tvořivost důležitá a na druhé straně ji šlape na krk.

Jen to stávkování není v tomto případě asi účinné. Ministerstvo by si zřejmě i oddychlo, kdyby časopisy přestaly vycházet. Takže budeme spíše burcovat a pořádat protestní akce a místo toho, abychom redigovali texty, učíme se malovat transparenty.

Na druhou stranu bude možná k něčemu dobré i do budoucna, když se lidé sdruží a dokážou se ozvat nahlas. A musím také říct, že i pozornost, jakou tomto problému věnují média, je mimořádně povzbuzující. Ukazuje se, že společnost není k problémům kultury lhostejná a politici s tím budou muset počítat.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:13) Miroslav Balaščík

Jak hodnotíte současnou jazykovou vybavenost Čechů a jak se díváte na dnešní slovní zásobu a způsob vyjadřování mladých lidí? Získávají podle vás děti vztah a lásku k literatuře doma, působením rodiny, nebo spíše ve škole?

Pavel Kabourek ()

Dobrý den, pane Kabourku. Taková otázka vždy vybízí k povzdechnutí nad upadající jazykovou kulturou. Starší generace (a počítám v to už i sám sebe, protože se mi zdá, že generace se v posledních letech střídají nějak rychleji :-)) má vždy tendenci lamentovat nad stavem jazyka. Je to ale dáno tím, že prostě přestávají nerozumět problémům a tématům, o nichž „ti mladí“ komunikují a toto nedorozumění pak vztahují k jazykové formě.

Když si tedy odmyslím, že občas nevím „o čem“ ti mladí mluví, tak jsou podle mne jazykově vybaveni dobře. Jediné, co se mi v posledních letech zdá možná trochu horší, je písemný projev. Nemyslím pravopisné chyby, spíše styl a obratnost vyjadřování. Nevím, jestli se na středních školách přestaly psát slohovky, nebo se zde už projevuje jiný způsob komunikace v generaci odchované elektronickými médii. Nebo je to jen náhoda. Každopádně to zatím není žádná katastrofa.

A co se týče druhé otázky, zásadní vliv na vztah k literatuře má podle mne rodina. Škola už tento vztah může jen vhodně směřovat a tříbit, ale pokud dítě nezíská čtenářské návyky doma, sama škola už většinou nepomůže.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:23) Miroslav Balašík

Je současná česká literární tvorba něčím specifická? Výběrem témat, formou, obsahem, stylem psaní, apod.? Je na české literatuře něco ryze českého? Kterým autorům 2.pol. 20.stol. dáváte vy osobně přednost a proč?

Saša Petrussek ()

Vážený pane Petrusku, řekl bych, že nic ryze českého na naší dnešní literatuře není. Stejně jako není nic ryze polského na té polské nebo německého na německé. Naopak současná literatura u nás i řekněme v euro-americké kultuře je charakteristická právě tím, že témata i žánry jsou obecným majetkem. Jistě je to projev globalizace, internetu atd. že prostě sdílíme tytéž události a komunikujeme se světem „on-line“. Vezměme si jen, že časový odstup mezi vydáním úspěšného titulu v zahraničí a českým překladem se zkrátil na necelé dva roky a leckdy to už není ani rok. Nemluvě o tom, že řada lidí si knihu přečte i dříve v angličtině. Je tedy pochopitelné, že řadu témat řeší evropské literatury společně. Například cestování, poznávání jiných kultur (evergreenem samozřejmě zůstává 2. světová válka). Mezi žánry je oblíbený příběh s tajemstvím, historická detektivka nebo cosi jako dokumentární román. Problém současné české literatury nespočívá tedy v tom, by nebyla česká, ale že není příliš dobrá. Jak jsem o tom už mluvil výše. Že k těmto společným tématům nedokáže nějak říci podstatné slovo.

Jinak, co se týče mých oblíbených autorů (i když bych spíše mluvil o jednotlivých knihách), tak asi nebudu moc originální: Milan Kundera (Život je jinde, Nesmrtelnost), určitě velká část generace 60. Let. Vaculíkova Sekyra, Fuksův Pan Theodor Mundstock, Škvoreckého Příběh inženýra lidských duší, Hrabalova Příliš hlučná samota, Neffovy Trampoty pana Humbla....

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:34) Miroslav Balašík

Odrazí se krize ekonomik ve světě i u nás na produkci nakladatelství? Jak moc vás při výběru autorů a jejich titulů ovlivňuje dění nejen v kultuře, ale i v hospodářství a ekonomice?

L. Píša ()

Dobrý den, pane Píšo, myslím, že knižní trh a produkci nakladatelství krize příliš neovlivní. Alespoň ne v segmentu náročnější literatury. Je dost možné, že si lidé odpustí nákup další kuchařky, ale obecně (a čísla z prodeje tomu nasvědčují) je zájem o knihy stejný jako loni touto dobou. Naopak se mluví o tom, že by z ekonomické krize vedle pivovarnického a lihovarnického průmyslu mohla těžit také oblast zábavy či dokonce duchovna. Většinou totiž, když v historii přišla nějaká krize hodnot (a dnešní ekonomická krize takovou podle mne je), hledají lidé oporu spíše ve sféře onoho „být“ než „mít“ a literatura, příběhy jsou zde stále po ruce jako spolehlivá berla. Nemyslím to samozřejmě tak, že čím bude hůř tím lépe pro literaturu, ale v podstatě doufám, že si z této krize odneseme i nějaké poznání, vzkaz, který přeskupí žebříček životních hodnot a kniha v tomto hledání může člověku hodně pomoci.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:37) Miroslav Balašík

Dobrý den, rád bych se zeptal na Váš názor na úlohu a úroveň všeho, co by současnou literaturu mělo pro čtenáře reflektovat a alespoň zhruba kvalitativně třídit - tedy současné literární kritiky, novinových recenzí, rozhodnutí porot nejrůznějších cen atd. Děkuji

pépe ()

Zdravím Vás, pane Pépé. To je také téma na celou knížku :-). Základní otázkou je, podle čeho se dnes čtenáři v literatuře orientují. Na to si můžete odpovědět sám: jak velkou roli při rozhodování o tom, jakou knihu si přečtete,

hraje institucionalizovaný čtenář (tedy kritika, recenze, ocenění..) nebo doporučení nějakého vašeho známého, tedy konkrétního čtenáře.

Druhá strana problému je, že kritikové, recenzenti a zejména porotci cen vyzdvihují ty hodnoty, o nichž si myslí, že jsou pro literaturu podstatné z hlediska její tradice či novátorství, a neberou příliš v potaz aktuální čtenářskou odezvu. Jinak řečeno vztahují se buď k určitému kánonu prověřených hodnot, nebo (častěji) vyzdvihují to, co jej porušuje. Je to pak takové úporné hledačství, hon za novinkami, za vším, co je jen trochu jiné. Tohle objevování je jistě potřebné, pokud se z něj nestane fetiš, což je největším problémem ceny Magnesia litera. Snažil jsem se to popsat v nedávno publikovaném článku (tady je odkaz, když byste si ho chtěl přečíst:

<http://www.casopis.hostbrno.cz/cs/archiv/2009/2-2009/vyber-z-cisla/pohled-dovnitř-ghetta-nebo-sluzba-ctenarum>).

Jinak ale myslím, že současná kritika publikovaná v literárních časopisech není vůbec špatná a dokonce ani recenze v novinách či týdenících. Problém je, že televize zatím nenašla pro reflexi literatury vhodný formát a nepochopitelně se brání diskusnímu pořadu o knihách (jako je například výborný Kritický klub v českém rozhlasu). (Odpovězeno: 11.03.2009 14:44) Miroslav Balašík

Jsou pro Vás tituly jako je A2, Literární noviny apod. konkurencí? Nebo doplňují potřebné spektrum?

Martin Lacko ()

Vážený pane Lacko, Spíš to druhé. Host je ryze literární časopis, zatímco A2 je obecně kulturní čtrnáctideník a Literárky zase týdeník politicko-kulturní. Dokonce i s literárními časopisy jako Tvar či Revolver Revue nebo Souvislosti se spíše doplňujeme, protože každý má do jisté míry jinou koncepci. To však neznamená, že by zde vládla nějaká všeobjímající selanka. Naopak. Zvláště poslední dobou se stanoviska a postoje k literatuře vyhraňují a spory a polemiky opět začínají plnit stránky periodik. Pro mne je to známka, že v literatuře opět o něco jde. A tak, i když jsme teď byli nuceni se spojit, protože všem těmto časopisům hrozí zánik, (jak jsem o tom mluvil výše), neznamená to, že bychom se přestali přít o literární hodnoty.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:51) Miroslav Balašík

Jak si dnes vážíme a opečováváme český jazyk jako nástroj komunikace a dialogu?

Kabinet Havel ()

Nejsem lingvista a dost dobře nevím, co znamená vážit si jazyka a opečovávat ho. Tedy pokud tím není myšleno vymítání cizích slov, což je nesmysl. Jak jsem řekl, v užívání češtiny žádný výrazný problém nevidím. V literatuře spisovatelé využívají všech vrstev a útvarů jazyka a není mi potřeba zdůrazňovat, že i ve veřejných projevech, srovnáme-li je s minulým režimem, je patrná nesrovnatelně větší pestrost.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:53) Miroslav Balašík

Co Vám na dnešních médiích nejvíce vadí, co v nich nejvíce postrádáte?

Kabinet Havel ()

Největším problémem je podle mne Česká televize. Právě toto médium veřejné služby by totiž mělo nastavovat úroveň a standardy, které pak lidé budou vyžadovat i od tištěných médií. A ČT tuto roli mediálního lídra dlouhodobě nezvládá. Pak už jen můžeme krčít rameny nad tím, že noviny jsou vesměs podobné nebo že se bulvarizují. Na druhou stranu musím zopakovat, že mne velmi pozitivně překvapilo, jak média, pochopitelně s výjimkou ČT, reagovala na kauzu snížení ministerských dotací pro literaturu a živé umění.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:56) Miroslav Balašík

Pomohla nějak česká média po roce 1989 s mravní a duchovní obrodou české společnosti?

KH ()

Jsem skeptický, jestli taková mravní a duchovní obroda vůbec nastala. Přesněji řečeno, jestli k ní nedochází teprve nyní a jestli to, co se až dosud odehrávalo, nebylo jen nutnou adaptací na radikálně se změnilé poměry. Kromě prvních měsíců či jednoho roku po Listopadu, kdy jsme se potáceli v jakémsi omámení, nevidím nějaké etické gesto, které by signalizovalo, že se společnost duchovně proměnila. I když přiznávám, že vlastně nevím, kde ho hledat a jak by mělo vypadat.

Zdá se mi ale, že už přece jen pominula doba, kdy jsme tak báli minulosti, že jsme se na ni dívali rastrem Cibulkových seznamů. Myslím, že dnes už nehledáme viníky podle jmen, ale chceme znát příběhy, a to i za tu cenu, že nám nasvítí i naše vlastní slabosti a selhání. A pokud z ekonomické krize vzejde poznání, že peníze nejsou absolutní mírou a jediným ukazatelem hodnoty, mohlo by to skutečně znamenat i jistou duchovní obrodu.

(Odpovězeno: 11.03.2009 14:58) Miroslav Balašík